

ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ф.В.Горбонос, кандидат економічних наук

Г.Б.Іваницька

Я.С.Янишин

Львівський державний аграрний університет

Вступ. Об'єктивна необхідність удосконалення економічних взаємовідносин у агропромисловому комплексі зумовлюється зростаючою неадекватністю цих взаємовідносин, диспаритетом у цінах на сільськогосподарську продукцію як сировину і на вироби з цієї продукції, і, як наслідок, тенденцією сільськогосподарського виробництва до згортання масштабів через зниження урожайності культур, продуктивності тварин, зменшення їх поголів'я і посівних площ. На сьогоднішній день ситуація є настільки критичною, що сільське господарство в Україні опинилось під загрозою повного занепаду. Вагомою причиною цього є насамперед те, що великі промислові переробні підприємства недостатньо компенсують затрати виробників сільськогосподарської продукції. Крім того, ці виробники є надто роздробленими і роздрібними, що значною мірою утруднює процес їх взаємодії з переробними підприємствами.

Постановка завдання. Завдання полягає у визначенні основних шляхів удосконалення системи економічних взаємовідносин між усіма учасниками технологічного ланцюга виготовлення кінцевої продукції — продуктів харчування з метою підвищення соціально-економічної ефективності цього процесу. Результати дослідження можливостей вирішення цього завдання представлені у даній статті.

Об'єкт і методика дослідження. Об'єктом даного дослідження є процеси агропромислової інтеграції, що відбуваються в АПК України на основі розвитку і вдосконалення економічних взаємовідносин між учасниками технологічного ланцюга виробництва продуктів харчування.

Методологічною основою проведених досліджень є положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань вдосконалення економічних взаємовідносин в АПК, зокрема таких як В.Андрійчук, О.Бугуцький, П.Гайдуцький, М.Долішній, О.Крисальний, В.Липчук, М.Малік, В.Месель-Веселяк, М.Ревенко, П.Саблук, О.Філоненко, Г.Черевко, В.Юрчишин, І.Яців та інші. Оскільки в ході дослідження опрацьовувалась велика кількість фактичного матеріалу, це обумовило необхідність застосування комплексу методів наукового пошуку, головними з яких є: монографічний — для вивчення окремих питань досліджуваної проблеми за матеріалами спеціальних літературних джерел, а також для детального обстеження економіки окремих господарських структур; групування і кореляційно-регресійного аналізу — для виявлення відповідних закономірностей між чинниковими та результативними ознаками і встановлення тісноти даного виду зв'язку; економіко-математичний, математичного моделювання і розрахунково-конструктивний — при вивченні можливостей оптимізації напрямків розвитку досліджуваних процесів; метод єдності історичного і логічного в економічних дослідженнях — для вивчення наявного власного та зарубіжного досвіду розвитку досліджуваних процесів і вирішення екологічних проблем в ході цього розвитку та виявлення можливостей застосування окремих позитивних його елементів в Україні.

Одержані результати. Передумовою забезпечення пропорційності і виробничої збалансованості в АПК є повне досягнення взаємних потреб промисловості і сільського господарства у виробленій ними продукції. Досягти цього можливо на основі вдосконалення економічних взаємовідносин між усіма учасниками технологічного ланцюга виробництва кінцевої продукції АПК — продуктів харчування.

Суть економічних взаємовідносин — конкретне вираження виробничих і економічних зв'язків учасників, що виникають в процесі здійснення ними різних видів обміну результатами праці, в процесі створення матеріально-технічної бази, функціонування спільного виробництва і розподілу одержаних результатів. Аграрні

відносини у системі економічних явищ являють собою чи не найфундаментальніший феномен [5]. Формування економічно справедливих і обґрунтованих міжгалузевих відносин в агропромислового виробництві — визначальна передумова його ефективного розвитку [1]. Існуючі ж сьогодні економічні відносини з великим сумнівом можна віднести до ринкових сучасного типу [3]. Враховуючи це, передумовою забезпечення пропорційності і виробничої збалансованості в інтегрованому виробництві АПК є повне досягнення взаємних потреб промисловості і сільського господарства у виробленій ними продукції. Відповідно, метою інтеграції є поєднання економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників та підприємств промислової переробки сільськогосподарської сировини, спрямованих на високий кінцевий результат, на економічну та соціальну заінтересованість кожної із сторін в одержанні високого кінцевого результату. Галузі цілком можуть функціонувати незалежно, обмінюючись результатами діяльності. Але щоб бути частинами єдиного цілого, необхідно, щоб вони мали спільну кінцеву мету [4]. При цьому як основу збалансованих економічних взаємовідносин необхідно створити господарським структурам різних галузей рівні стартові умови для забезпечення рівня доходності інтегрованого виробництва [2].

Рекомендовані ефективні напрями розвитку інтеграції у агропромислового комплексу є наступні:

- вертикальна міжгосподарська — вона ніби деформує ринкове середовище, звужуючи можливості й свободу партнерів у поведінці на ринковій арені, тобто виборі напрямів та місць купівлі чи збуту продукції, діє ніби проти традиційних принципів ринку, проте це компенсується істотним зменшенням ринкового ризику, зростанням гарантій збуту й одержання доходів;
- горизонтальна міжгосподарська — на її основі створюються, зокрема, фінансові передумови придбання та використання дрібними та середніми господарськими одиницями сучасних потужних засобів виробництва та технологій з одночасним поглибленням спеціалізації;

- внутрігосподарська — дає можливість раціональніше й ефективніше використовувати аграрний ресурсний потенціал, зокрема, включати у виробництво місцеві природні сировинні ресурси; за рахунок переробки сільськогосподарської продукції на місці скорочуються транспортні витрати, зберігається якість сировини, а реалізація готових харчових продуктів забезпечує вищий дохід, ніж реалізація сировини;

Рекомендовані організаційно-економічні форми вертикальної виробничої інтеграції: повна на базі єдиного власника; кооперативна для дрібних власників та індивідуальних виробників; об'єднання (асоціації, концерни); контрактна для юридичних осіб (включаючи і дрібних індивідуальних виробників).

Повна вертикальна виробнича інтеграція може розвиватися на базі великих сільськогосподарських підприємств шляхом насичення їх переробними виробництвами.

Кооперативна виробнича вертикальна інтеграція є найбільш прийнятною формою для фермерів. Організаційний шлях її запровадження — створення фермерами кооперативу для виконання відповідних функцій з переробки сільськогосподарської сировини.

При контрактній вертикальній виробничій інтеграції її учасники повністю зберігають самостійність та права юридичної особи і водночас підпорядковують свою діяльність інтересам досягнення високих кінцевих результатів всього технологічного ланцюга. Для наших умов, коли відносини між партнерами ще повністю не склалися, контрактна форма вертикальної інтеграції є найприйнятніша. Її з успіхом можна застосовувати для інтеграції, наприклад, індивідуальних виробників цукрових буряків навколо цукрових заводів як інтеграторів, як це робиться в Польщі, де цукровий завод сам видає або не видає ліцензії виробникам на поставки йому цукру, встановлюючи при цьому відповідні квоти. Але розрахунки за продукцію завод гарантує протягом максимум 14 днів.

Рекомендована організаційно-економічна форма виробничої горизонтальної інтеграції — співробітництво партнерів, розмежованих внутрішньогалузевим технологічним поділом праці.

Економічні взаємовідносини в інтегрованих формуваннях доцільно базувати на такій їх формі, як оплата за продукцію, особливо

у випадках, коли необхідно забезпечити активний вплив інтегратора на якість продукції та терміни її поставок. Оплата продукції може здійснюватися з допомогою різноманітних інструментів — від ціни на продукцію до заробітної плати. У будь-якому з випадків ціна визначається на основі витрат рівня з додаванням певного прибутку, розмір якого диференціюється залежно від конкретних умов контракту. Завдання полягає насамперед в обґрунтованому визначенні витрат виробництва кожного партнера при його участі в організаційно-технологічному циклі виготовлення різних видів кінцевих продуктів.

Висновки

1. Головною причиною зменшення масштабів сільського господарства та зниження його ефективності є порушення паритету у економічних взаємовідносинах між виробниками сільськогосподарської продукції та відповідними галузями промисловості, із в першу чергу — переробними галузями.
2. Одним з важливих чинників вдосконалення економічного механізму взаємовідносин сільськогосподарських підприємств із заготівельними і переробними підприємствами у АПК є подальше регулювання виробництва на основі демократизації, планування, зміцнення виробничо-економічних зв'язків в сфері реалізації продукції. В умовах ринкових відносин особлива увага повинна приділятися взаємній економічній зацікавленості і відповідальності у виконанні замовлень і договірних зобов'язань. Отже, система договірних відносин повинна пройти якісні зміни, оскільки договори контрактації стають провідною формою вираження економічних зв'язків.
3. Реальним шляхом вдосконалення економічних взаємовідносин у АПК є кооперація і агропромислова інтеграція на базі концентрації і спеціалізації виробництва.
4. Агропромислова інтеграція — процес об'єднання пов'язаних у технологічному ланцюгу підприємств різних галузей агропромислового комплексу, які забезпечують послідовну реалізацію технологічного процесу виготовлення кінцевого

споживчого продукту, забезпечуючи при цьому високий синергійний ефект від свого функціонування як системи.

5. Економічні взаємовідносини в інтегрованих формуваннях доцільно базувати на такій їх формі, як оплата за продукцію, особливо у випадках, коли необхідно забезпечити активний вплив інтегратора на якість продукції та терміни її поставок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валентинов В. Теоретичні питання сутності еквівалентності економічних відносин. //Економіка АПК.- 2002.- №8.- С.48-50.
2. Гончарук С.М. Розвивати інтеграцію виробництва і промислової переробки молока// Економіка АПК.-1999.-№2.-С.53-54.
3. Лапа Ю. Самоорганізація ринкових відносин у сільському господарстві //Економіка АПК. – 2003.- №1.- С.56-59.
4. Талавира І. Цілісність міжгалузевих зв'язків у системі розвитку АПК. //Економіка АПК. – 2003.- №10.- С.45-48.
5. Філоненко О. Аграрні відносини: зміст, розвиток, майбутнє. – К.: Урожай, 1996.- С.208.

УДК 338.246

РЕЗУЛЬТАТИ АГРАРНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

О.В.Грищенко, кандидат економічних наук, доцент

С.О.Заїка

Харківський державний технічний університет сільського господарства

Організаційна трансформація реструктуризованих в процесі реформ аграрних підприємств призвела до порушення традиційних науково-обґрунтованих систем землеробства, неефективного використання матеріально-технічних ресурсів, і, як наслідок, до зниження ефективності сільськогосподарського виробництва. В таких умовах відбулося погіршення фінансового стану агропромислових підприємств, поглибився диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, зростає соціальна напруга на селі.